

Recapitulació i conclusions de la V Conferència Europea d'Arxius

Jean Le Pottier, Fritz Lendenmann, Josep Matas

Entre els dies 27 i 30 de maig ens hem reunit a Barcelona prop de 700 arxivers vinguts d'una quarantena de països, principalment europeus. Hem tingut ocasió de treballar en 16 sessions, entre plenàries i paral·leles, durant les quals hem seguit les intervencions dels ponents i les de molts col·legues que han participat en els col·loquis. Com a representants del Comitè científic volem agrair, un cop més, totes les aportacions realitzades.

En el moment previ a la cloenda de la V Conferència Europea, és oportú recordar l'elevat grau d'acord i de coincidència tant en la manera d'analitzar i considerar les qüestions objecte d'estudi, com a l'hora de proposar solucions. De tot plegat ens sembla interessant destacar les qüestions següents.

De la 1a sessió plenària sobre "Preservació i conservació de documents. Inventari de problemes i solucions", seguida de tres sessions paral·leles sobre aspectes més concrets, destacarem d'entrada el gran consens existent sobre el diagnòstic de la situació actual i sobre les pistes a seguir en el futur. "Més val prevenir que curar" segueix essent la premisa base de totes les estratègies. Destaquen en aquest sentit les aportacions següents:

- Convé potenciar el màxim possible la preservació, mitjançant la construcció d'edificis funcionals, o adaptacions correctes d'edificis antics, la manipulació no agressiva, la substitució d'originals per còpies..., abans de veure's obligat o abocat a la restauració.
- La construcció d'edificis especialitzats en la funció arxiu ha estat valorada com una de les inversions més rentables, i ho segueix essent en el moment actual quan és possible la substitució sistemàtica de suports, opció sovint cara i poc realista. S'ha insistit que en la construcció o adaptació d'edificis no sempre cal recórrer a les solucions més costoses. Per exemple, s'han valorat molt positivament la concepció d'edificis el més estables possibles, tant tèrmicament com higromètricament, que permeten minimitzar els costos de climatització i de manteniment, i s'ha fet referència a la necessitat d'evitar el màxim possible la circulació i el treball en els dipòsits.
- La conservació ha de ser sempre entesa en un marc general que consideri les característiques, funcions, mitjans i fons de cada servei d'arxiu. Els arxivers han de tenir, en aquest àmbit, una actitud científica i dinàmica, posant en qüestió les seves conductes i no dubtant assumir noves competències
- La conservació és una qüestió de tots i així s'ha de fer entendre. Implica, amb diferents graus, des del restaurador fins a l'usuari eventual, passant per tot el

personal responsable d'un servei d'arxiu. La planificació i l'esforç permanent de conservació són una inversió fonamental i un estalvi a mig i llarg termini.

- En parlar de la substitució de suports es coincideix en establir com a prioritat absoluta la reproducció d'originals fràgils en suports de seguretat. La forma d'autenticar les còpies, la necessitat de mantenir sempre el vincle entre document i context, en base a un estricte respecte al principi de provenença, i la necessitat de documentar amb precisió cada etapa de la vida del document, són aspectes principals en tot programa de substitució.
- Molt en relació amb això, els serveis d'arxiu han de ser sensibles al fet que les més modernes lleis sobre protecció de dades personals promouen l'avançament de les transferències dels fitxers informàtics, a la qual cosa cal adaptar-se ràpidament.
- La utilització de paper d'emballar neutre, com a mesura més econòmica que la utilització de capses de cartró neutre, la mala qualitat dels papers de reciclatge i el futur del papers plàstics han estat també objecte de consideració.
- La restauració, considerada unànimement com el darrer recurs tant pel seu caràcter necessàriament costós com inevitablement agressiu, s'ha reafirmat com una intervenció altament especialitzada, a deixar sempre en mans dels especialistes.

De la 2a sessió plenària, titulada "El respecte al principi de provenença i la pràctica actual de la identificació, avaluació i descripció", que va ser seguida per cinc sessions paral·leles sobre aspectes més puntuals, destaquem les qüestions següents:

- El respecte al fons, base tradicional de la teoria arxivística, s'està adaptant a les innovacions que resulten de la utilització de les noves tecnologies i als canvis en la forma d'organitzar-se i de treballar de les administracions. La noció de fons ha adquirit un sentit més intel·lectual que material i s'aplica cada cop més a unitats obertes. La classificació és també essencialment una operació intel·lectual, que segueix agafant com a punt de referència el concepte fons, encara que la classificació es realitzi sobre una part d'aquest fons. En la pràctica de la classificació és perfectament vigent el principi d'estructura (de reflectir l'estructura interna de l'organisme productor). El principi de respecte a l'ordre originari és, en canvi, cada cop de més difícil aplicació.
- Les tècniques i mètodes proposats pels arxivers als usuaris i productors de les diferents unitats administratives han de buscar la senzillesa, l'agilitat i l'economia de temps. En la implantació dels sistemes integrals de gestió de la documentació és fonamental aconseguir una formació personalitzada i aplicada a les característiques de cada usuari.
- Segueixen existint problemes amb la possessió i sustraccions de documents per part de polítics i càrrecs de confiança, així com en les eliminacions sense control que es porten a terme en les unitats administratives.
- L'estandardització és un objectiu prioritari per a fer possibles i efectius els intercanvis d'informació. La cooperació i la col·laboració són imprescindibles per a fer progressar i fer útils els treballs dels arxivers. La bona acollida inicial de les normes ISAD(G) i ISAAR(CPF) ha de ser seguida per la seva aplicació pràctica que permetrà millorar-ne els continguts.
- Convé elaborar programes informàtics que permetin implementar les normes ISAD(G) i ISAAR(CPF). També és molt convenient l'adopció d'un format comú en l'aplicació de les normes, un format que unifiqui la presentació de la informació,

amb l'objectiu de facilitar la seva consulta i aprofitar tots els avantatges de la telemàtica.

- o Es constata que la societat de la informació avança majoritàriament cap a la informació electrònica. En aquest nou context, la funció de l'arxiver ha de parer especial atenció en assegurar l'autenticitat, fiabilitat i accessibilitat dels documents electrònics, així com a fer-ne un control i descripció que salvi informació tan important com ho són les referències al context. L'arxiver ha d'evitar els problemes derivats de la ràpida obsolescència de les noves tecnologies. Totes aquestes solucions vindran donades per l'experiència diària i l'experimentació en el tractament i gestió dels documents electrònics.
- o L'avaluació de la documentació i les decisions sobre eliminació comporten sempre riscos. L'arxiver ha de promoure les avaluacions i eliminacions sense actuar sol. S'observen les diferències entre la microavaluació i la macroavaluació i s'afirma unànimament el seu caràcter complementari. A l'hora de prendre decisions caldrà trobar l'equilibri entre els condicionants econòmics de les administracions i les necessitats de la recerca. La utilització de suports electrònics fa encara més exigible i necessari que l'avaluació dels documents es pugui planificar o preveure des de l'inici del cicle documental.

De la 3a sessió plenària sobre el tema general d'"Els arxius i els seus usuaris", i de les cinc sessions paral·leles sobre aspectes més concrets que l'han seguit, s'ha de remarcar d'entrada la gran inter-relació existent entre totes les comunicacions presentades, i les referències recíproques constants. Entre els molts aspectes tractats potser és bo recordar els següents:

- o L'evolució de les societats europees de les darreres dècades i l'evolució en la manera de ser entesos els arxius, tant per part de les institucions productores dels documents com per la societat en general, han transformat radicalment les relacions entre els arxius i els seus usuaris. S'han ampliat moltíssim les classes o categories d'usuaris i s'han diversificat també molt el tipus de demanda o servei que es requereixen als arxius. Cal que l'arxiver sigui especialment actiu i dinàmic davant aquesta creixent complexitat.
- o Entre altres qüestions s'ha observat que no sempre és fàcil fer compatibles les legítimes pretensions dels usuaris amb algunes de les funcions bàsiques que s'atribueixen als serveis d'arxiu. Es troba a faltar una millor adaptació dels serveis d'arxiu tant a les noves formes de treball dels usuaris com a les seves cada cop més diversificades i complexes demandes. L'extensió de la telemàtica, (i de les seves conseqüències, avantatges i problemes) han de preocupar especialment. Convé més que mai compaginar les estratègies de difusió i accés amb les necessitats de protecció i conservació
- o Les relacions entre els arxius i els usuaris seran cada cop millors en la mesura que s'aconsegueixin portar a terme, de manera equilibrada, les funcions de recollir, conservar i difondre la documentació.
- o Pel què fa a la percepció de la comunicabilitat dels documents, tot remarcant que aquesta depèn de la tradició política, administrativa i cultural de cada país, s'ha afirmat que és un camp de reflexió canviant, en el qual l'arxiver ha de jugar un paper objectiu que serveixi per donar pautes al legislador. Ha de ser un animador de la reserva de la informació i a l'hora de la seva consultabilitat.

- La comunicabilitat ha d'estar inscrita en el programa general de tractament dels documents de cada institució. No pot romandre aïllada de les altres decisions o intervencions sobre els documents. Ha de ser sempre present en el moment de prendre decisions sobre selecció, classificació, descripció... És la pedra angular de tota gestió arxivística.
- Una bona política de comunicabilitat requereix una normativa precisa i clara. Tot i així l'actitud i les opcions de l'arxiver són sempre determinants, amb la qual cosa els valors deontològics personals i professionals adquireixen importància.
- Fer efectiu el teòric dret de consulta passa també per qüestions tan elementals i pràctiques com disposar d'instruments de descripció adequats i de qualitat.
- L'avaluació de la qualitat, les polítiques i tècniques tendents a la qualitat total dels processos i serveis, han estat encara poc implantades en els serveis d'arxiu. Cal utilitzar-les tant pel què representen d'esforç de millora dels serveis i de les seves prestacions, com per l'efecte de millora d'imatge i promoció davant la societat.
- La promoció del treball de l'arxiver s'ha d'orientar en tres direccions diferents: cap a la pròpia institució, cap als responsables polítics i cap a la societat en general. En relació amb la societat en general poden ser especialment útils les relacions intenses amb els mitjans d'informació, aprofitar totes les fórmules de treball conjunt amb els centres d'ensenyament, així com saber treure partit de les noves tecnologies: productes multimèdia i telemàtica principalment. En un altre sentit es constata un encara massa pobre recurs al "merchandising" com a tècnica per promoure la imatge de l'Arxiu.
- La relació entre els arxius i "els que prenen decisions", els responsables polítics o responsables últims d'una institució, s'han d'enfortir i potenciar pel poder creixent que representa la informació. Tenir la informació essencial, de qualitat i de manera ràpida és cada cop més fonamental. S'ha fet notar que no sempre la informació essencial és necessàriament moderna o actual. Un bon servei als "que prenen decisions" exigeix una concepció i una gestió integral de la documentació, així com una adscripció central i un rang orgànic elevat del servei d'arxiu.
- Fruit de l'automatització i informatització del treball, apareixen una multitud de reptes i de noves funcions a desenvolupar. L'arxiver té, en aquest nou context, molta feina a fer. A partir d'un reciclatge professional en profunditat i permanent, l'arxiver ha de ser bàsic en el disseny de la memòria, ha de crear el diccionari de dades, ha de vetllar per la seguretat d'aquestes i marcar els nivells de confidencialitat, ha de realitzar la revisió de les validacions i ha d'orientar eficaçment i educar els usuaris. En aquest context és absolutament imprescindible el treball conjunt dels gestors de documents, productors i usuaris dels documents actius, responsables dels arxius històrics i informàtics. L'arxiver ha d'assumir un paper actiu en el si de l'oficina electrònica emergent.